

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Naar een biologische psychoanalyse?

Bespreking van

Eric Kandel (2018). *De gestoorde geest — Wat ongewone hersenen ons vertellen over onszelf*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Contact. ISBN 978 90 450 3566 6, 318 pp., € 24,99.

JOS DE KROON

Psychoanalytici aller richtingen, luister en huiver: 'Beeldvormend onderzoek heeft aangetoond dat psychoanalyse, net als andere vormen van psychotherapie, een biologische behandeling is' (p. 95). Dit letterlijke citaat uit het nieuwste boek van Eric Kandel *De gestoorde geest* wordt in vele toonaarden door de tekst heen een aantal keren herhaald. Het is de auteur ernst, want dat beeldvormend onderzoek laat zien dat psychotherapeutische interventies veranderingen in de hersenen teweegbrengen. Op zich is dat niets nieuws, maar Kandel gaat zeer gedetailleerd uitleggen hoe dat in elkaar zit. Op het meest elementaire niveau gaat het om nieuwvormingen van synapsen (*sprouting*) ten gevolge van een herhalende prikkeling van neuronen bij een therapeutische interventie die leidt tot een verandering in het neuronale netwerk als geheel. Deze constatering komt dicht in de buurt van wat Freud *Bahnung* heeft genoemd. Maar Kandel noemt dat niet. Wat staat er nog meer te lezen in *De gestoorde geest*? Dat de grote psychiatrische stoornissen en ook enkele neurologische aandoeningen terug te brengen zijn tot disfunctionerende hersenen als gevolg van foute genen die wij van onze voorouders erven of door genen die een mutatie hebben ondergaan. De genen zorgen voor de aanmaak van eiwitten die de bouwstoffen zijn van de cellen in ons lichaam, dus ook van de neuronen die in

zeer groten getale in onze hersenen aanwezig zijn en daar netwerken en kernen vormen die bepaalde functies uitvoeren. Wanneer in dat proces van gen naar neuron iets fout gaat heeft dat grote gevolgen voor ons. Kandel noemt een aantal ziekten die het gevolg zijn van genoemde disfunctie van het neuronale netwerk, zoals de ziekten van Parkinson en Huntington, maar ook autisme, bipolaire stoornissen, schizofrenie en verslaving. Ook genderidentiteitswisselingen kunnen het gevolg zijn van gedetailleerde genetica. Hoe dat precies neuronaal, genetisch en op het vlak van neurotransmitters in elkaar steekt kan men het beste bij Kandel zelf lezen, want hij is een goed schrijver en een begenadigd didacticus. In een zeer begrijpelijke taal met sprekende voorbeelden en heldere afbeeldingen, brengt hij zijn ideeën aan de man. De auteur heeft een naam op te houden als Nobelprijswinnaar in 2000 op het gebied van de geneeskunde. Hij heeft fundamenteel onderzoek gedaan naar de werking van het geheugen en deed daartoe proeven met de *Aplysia*, een ongewerveld zeeslakje dat vooral in Californië voorkomt. Uit zijn onderzoeken is gebleken dat het geheugen plastisch is, wat wil zeggen dat bepaalde herhaalde stimuli een fysieke verandering teweeg kunnen brengen in de structuur van neuronen. Bij alle biologische wezens wordt dit fenomeen waargenomen en zo kunnen wij mensen onderhevig zijn aan veranderingen in ons neuronale netwerk waarvan wij ons niet eens bewust zijn. En daar doemt bij Kandel ineens de verbinding met de psychoanalyse op, wat wel voor de hand ligt. Hij noemt dat dan een manifestatie van het impliciete of non-declaratieve geheugen. En dat is de reden waarom hij psychoanalyse een biologische behandelvorm vindt, omdat daarmee het geheugen en andere hersenfuncties kunnen worden beïnvloed, wat ook nog eens een keer met beeldvormende technieken aanschouwelijk gemaakt kan worden. Om deze idee gestand te doen moet Kandel nog wel een paar

kunstgrepen toepassen. De eerste is dat geest en lichaam niet gescheiden zijn. Daar toe wordt René Descartes nogmaals aan de schandpaal genageld omdat hij de uitvinder van het lichaam-geestdualisme zou zijn geweest. Nee, zegt Kandel, lichaam en geest zijn één en hetzelfde. Ten tweede zijn volgens hem psychische stoornissen hersenstoornissen. Dat heb ik eerder gelezen en wel bij Wilhelm Griesinger uit een publicatie van ongeveer 170 jaar geleden. Het genezen van deze ziekten ligt in de toekomst die de auteur als zeer rooskleurig afschildert: genetische manipulatie, het ontwikkelen van geneesmiddelen op maat,

maar ook psychoanalyse. Je vraagt je af waar dat zomaar ineens vandaan komt. Maar wanneer de psychoanalyse gebombardeerd is tot een biologische behandeling, dan is daar geen vuiltje aan de lucht, want alles zit logisch in elkaar, de logica van Eric Kandel. En tot slot, om dit allemaal wat transparanter en doeltreffender te maken, dienen de psychiatrie en de neurologie weer samengevoegd te worden, zoals de geest en het lichaam. Aldus de toekomstvisie van Eric Kandel. Wie houdt van gordiaanse oplossingen van zeer complexe problemen mag dit boek wel lezen.